

پژوهشی در مبانی نظری پیش‌بینی مقام معظم رهبری مبنی بر نابودی اسرائیل

محمدعلی محیطی اردکان*

علی قانعی اردکانی**

چکیده

پیش‌بینی نابودی اسرائیل که از سوی مقام معظم رهبری (مدظله العالی) صورت پذیرفته است، مانند هر پیش‌بینی دیگر بر مجموعه‌ای از مبانی معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی، انسان‌شناختی، دین‌شناختی و ارزش‌شناختی استوار است. پژوهش حاضر به دنبال دستیابی به پاسخ این پرسش اصلی است که پیش‌بینی نابودی اسرائیل توسط مقام معظم رهبری بر کدام مبانی نظری استوار است؟ پژوهش حاضر، در گام نخست به مفهوم‌شناسی پیش‌بینی و اهمیت و چالش‌های فراروی آن پرداخته، سپس با به کارگیری روش تحلیلی، مهم‌ترین مبانی نظری پیش‌بینی مزبور را اموری از قبیل امکان معرفت یقینی، اعتبار معرفت ظنی، اصل علیت و فروع آن، اختیار انسان، قضا و قدر و طبیعت مشترک انسانی دانسته است و در پایان، شواهد قرآنی درستی نتایج به دست آمده را بر شمرده است.

واژگان کلیدی

مبانی نظری، پیش‌بینی، مقام معظم رهبری، نابودی اسرائیل، قرآن کریم.

*. عضو هیئت علمی گروه فلسفه مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)^ر و مدرس گروه معارف اسلامی.

hekmatquestion@gmail.com

**. دانش آموخته دکتری تفسیر و علوم قرآن جامعه المصطفی و مدرس گروه معارف اسلامی.

ghanei83@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۶/۱۲

طرح مسئله

مسئله فلسطین و اشغال آن از سوی رژیم صهیونیستی از مهم‌ترین مسائل دنیای معاصر است. براساس برخی مبانی نظری می‌توان سیر پیدایش و تحولات سعودی یا نزولی یک حکومت را پیش‌بینی کرد. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «دام ظله» که از اندیشمندان دینی جهان معاصر است، براساس مبانی برون‌دینی و درون‌دینی بهدرستی، نابودی اسرائیل را مشروط به تحقق زمینه‌های آن پیش‌بینی کرده است. بر این نکته تأکید می‌کنیم که پژوهش حاضر در صدد بیان مبانی نظری این پیش‌بینی است و همان‌گونه که به تفصیل روش خواهد شد، تحقق آن در گرو شروط و مقدماتی است و اگر این‌گونه شروط و مقدمات رخ ندهد، پیش‌بینی مذبور نیز محقق نمی‌شود. همچنین لازم است بر این نکته تأکید کنیم که رسالت پژوهش حاضر، ارائه گزارش‌های میدانی از وضعیت کنونی رژیم جعلی اسرائیل و جایگاه شکننده‌ی در جغرافیای عالم نیست، بلکه صرفاً مبانی نظری پیش‌بینی مقام معظم رهبری «دام ظله» مبنی بر نابودی اسرائیل را استنباط کرده و درستی آن را با کلام وحی دریافته است.

همچنین براساس جستجوی صورت پذیرفته در آثار موجود، پژوهشی با عنوان بررسی مبانی نظری پیش‌بینی مقام معظم رهبری مبنی بر نابودی اسرائیل یافت نشد. از این‌رو می‌کوشیم با پاسخ دادن به پرسش‌های زیر ابعاد مختلف مسئله را بررسی کنیم:

۱. پیش‌بینی به چه معناست و چه اهمیتی دارد؟

۲. پیش‌بینی نابودی اسرائیل با چه دشواری‌هایی روبروست؟

۳. پیش‌بینی مقام معظم رهبری مبنی بر نابودی اسرائیل بر کدام مبانی نظری استوار است؟

۴. شواهد قرآنی درستی نتایج بهدست آمده چیست؟

با توجه به اینکه پی‌بردن به اهمیت مسئله متوقف بر روشن بودن مبادی تصویری بحث است، ابتدا پیش‌بینی را تعریف کرده، سپس اهمیت و ضرورت آن را شرح می‌دهیم. البته از آنجاکه پیش‌بینی حذف اسرائیل با دشواری‌هایی روبروست، می‌کوشیم ابتدا چالش‌های فراروی پیش‌بینی را برشماریم. پس از آن، تاریخچه پیش‌بینی‌های مقام معظم رهبری، از جمله پیش‌بینی نابودی اسرائیل را بیان می‌کنیم و پس از شرح مبانی نظری پیش‌بینی مذبور و اشاره به مهم‌ترین جنایات رژیم غاصب اسرائیل به بیان مستندات قرآنی آن پرداخته، آن را دقیق، عالمانه و مطابق با مبانی عقلی و نقلي می‌دانیم.

الف) اهمیت پیش‌بینی

پیش‌بینی آنقدر اهمیت دارد که در سده اخیر مراکز علمی گوناگونی به منظور پژوهش درباره تغییر و تحولاتی که در آینده رخ خواهد داد شکل گرفته است و آینده‌پژوهی به عنوان رشته‌ای علمی جای

خود را در مؤسسات علمی باز کرده است. برخی دیگر از وجوه اهمیت پیش‌بینی عبارت‌اند از:

۱. علاقه‌مندی انسان به آگاهی از آینده؛ ۲. وابستگی هرگونه برنامه‌ریزی صحیح به پیش‌بینی؛
۳. پیشبرد تهداف حکومت‌ها بر اساس پیش‌بینی؛ ۴. جلوگیری از غافل‌گیری و امکان ادامه حیات با پیش‌بینی؛ ۵. تحمل دشواری‌ها؛ ۶. تأکید بر اهمیت پیش‌بینی در روایات. (شریفی، ۱۳۹۵: ۴۹۶ – ۴۸۹)

ب) چالش‌های فارروی پیش‌بینی

پیش‌بینی علی‌رغم اهمیت فوق العاده‌اش با چالش‌های مهمی روبه‌روست که بررسی و حل مصداقی آنها یکی از رسالت‌های مهم پژوهش حاضر است. برای نمونه به دشواری‌های زیر می‌توان اشاره کرد:

(الف) پیش‌بینی و اختیار انسان: انسان موجودی پیچیده و ناشناخته است. از این‌رو کنش‌های اختیاری وی به دشواری قابل تحلیل و بررسی است. به نظر می‌رسد مهم‌ترین ویژگی تأثیرگذار انسان در دشواری بررسی کنش‌های وی آن است که انسان کارهای خود را با اختیار و اراده و براساس اهدافی ویژه انجام می‌دهد. از این‌رو هر لحظه ممکن است دست به کاری بزند که از قبل پیش‌بینی نشده است. با این توضیح، پرسش از روایی پیش‌بینی حذف اسرائیل نابجا نیست و باید پاسخی درخور به آن داد.

(ب) عدم امکان لحاظ شرایط غیراختیاری: روشن است که برای پیش‌بینی باید همه شرایط و عوامل دخیل در تیجه پیش‌بینی را در نظر گرفت، اما بسیاری از شرایط در اختیار ما نبوده و قابل پیش‌بینی نیست. از این‌رو امیدی به پیش‌بینی حتی با نتیجه ظنی نیست.

(ج) ناکارآمدی پیش‌بینی در مقام عمل: شواهد تاریخی گواه آن است که چه‌بسا خود پیش‌بینی مانع تحقق نتیجه پیش‌بینی شده باشد، چراکه به عنوان مثال، پیش‌بینی کاهش مشارکت زائران در حماسه اربعین در اثر نابسامان بودن اوضاع اقتصادی مردم ایران باعث می‌شود طرح‌های خودجوش و انقلابی مردمی به بیشترین میزان خود در سال‌های اخیر بررسد و نذورات مردمی، تشویق سخنرانان مذهبی و مداحان، حمایت‌های مالی یا غیر مالی دولت و مردم عراق، و دیگر عوامل باعث شود پیش‌بینی درست نباشد. البته عکس این مطلب نیز ممکن است رخ دهد. با این توضیح، امیدی به کارآمدی پیش‌بینی در مقام عمل نخواهد بود.

(د) قطعی نبودن نتیجه پیش‌بینی: با توجه به تعریف پیش‌بینی و تفاوت آن با غیب‌گویی، به‌ویژه اخبارهای غیبی معصومین ﷺ، و با فرض امکان پیش‌بینی و کارآبی آن در مقام عمل، نتیجه پیش‌بینی شده صدرصدی نیست، چراکه ممکن است قبل از دستیابی به نتیجه پیش‌بینی شده شرایط آینده به گونه‌ای تغییر کند که آنچه پیش‌بینی شده است، محقق نشود و یا حتی خلاف آن رخ دهد.

حال، پیش‌بینی حذف و نابودی اسرائیل نیز باید با توجه به چالش‌های مزبور در بوته سنجش قرار گرفته و اعتبارش ارزیابی شود. به نظر می‌رسد کلید حل مسائل مزبور، بررسی مبانی نظری پیش‌بینی حذف اسرائیل و توجه به ماهیت پیش‌بینی است. به این بحث باز خواهیم گشت.

۱. تاریخچه پیش‌بینی‌های مقام معظم رهبری

همه کسانی که با مقام معظم رهبری ارتباطی داشته‌اند به هوش، درایت، تدبیر و دوراندیشی ایشان اذعان نموده‌اند. اظهارنظرهای مقامات سیاسی و مذهبی سایر کشورها نیز شاهد همین مطلب است. قدرت بالا در تحلیل جریانات و رخدادهای داخلی و بین‌المللی و پیش‌بینی رخدادها در آینده از ویژگی‌های برجسته مقام معظم رهبری است. پیش‌بینی شکست مذاکرات صلح خاورمیانه در اوج توافقات بین‌المللی، (نصرالله، ۱۳۹۰/۰۳/۱۶) پیش‌بینی اوضاع سوریه پس از مرگ حافظ اسد، (همان) پیش‌بینی‌های ایشان در جنگ تموز (۳۳ روزه) و پیش‌بینی حذف و نابودی اسرائیل و آزادی قدس شریف از جمله این موارد است.

۲. پیش‌بینی آزادی فلسطین و نابودی اسرائیل

بشارت‌های فراوانی مبنی بر نابودی اسرائیل و آزادی قدس در بیان بزرگان وجود دارد. در بیانات امام خامنه‌ای نیز بشارت نزدیک بودن آزادی قدس شریف و نابودی اسرائیل غاصب در آینده نزدیک وجود دارد. مقام معظم رهبری در یکی از صریح‌ترین بیان‌های خویش می‌فرماید:

برخی صهیونیست‌ها گفته‌اند با توجه به نتایج مذاکرات هسته‌ای، ۲۵ سال از دغدغه ایران آسوده شده‌ایم اما ما به آنها می‌گوییم شما ۲۵ سال آینده را اصولاً نخواهید دید و به فضل الهی، چیزی به نام رژیم صهیونیستی در منطقه وجود نخواهد داشت. (بیانات رهبری، ۱۳۹۴/۰۶/۱۸)

همچنین در دیدار دبیر کل جنبش جهاد اسلامی فلسطین می‌فرمایند:

رژیم صهیونیستی همچنان که قبلًا گفته‌ایم به شرط مبارزه همگانی و متحد فلسطینی‌ها و مسلمانان با صهیونیست‌ها در ۲۵ سال آینده وجود خارجی نخواهد داشت. (بیانات رهبری، ۱۳۹۵/۰۹/۲۴)

برخی دیگر از بیانات مقام معظم رهبری مبنی بر پیش‌بینی آینده فلسطین به شرح زیر است:

برخلاف آرزوی احمقانه اقتدار و استحکامی که سیاست‌بازان خبیث برای رژیم

صهیونیستی در سر می‌پروراندند، این رژیم روزبه روز به اضمحلال و نابودی نزدیک‌تر شده است. (پیام رهبری، ۱۳۹۳/۰۷/۰۸)

یقین بدانید که اگر همه امکانات جهان اسلام و حتی بخشی از آن در این مسیر به کار گرفته شود، ما شاهد زوال و نابودی رژیم صهیونیستی خواهیم بود. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۰/۰۲/۰۴)

نباید شک کرد که شجره خبیثه اسرائیل که «اجتشت من فوق الارض ما لها من قرار»، هیچ‌پایه و پایگاه و استمراری نخواهد داشت و بی‌شک نابود خواهد شد. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰/۰۸/۱۵)

اسرائیل هم ماندنی نیست. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰/۰۵/۳۰؛ نیز ر.ک: بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰/۰۵/۲۸)

فلسطین آزاد خواهد شد؛ در این هیچ شباهه‌ای نداشته باشد. فلسطین قطعاً آزاد خواهد شد و به مردم برخواهد گشت و در آنجا دولت فلسطینی تشکیل خواهد شد؛ در اینها هیچ تردیدی نیست. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۱۲/۰۸)

قطعاً فلسطین به دست مردم فلسطین برخواهد گشت و این زائد دروغی و جعلی از صحنه جغرافیا محو خواهد شد؛ در این تردیدی نیست. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۰۵/۲۵)

حال، به استخراج و تبیین مبانی نظری پیش‌بینی مقام معظم رهبری مبنی بر حذف اسرائیل پرداخته، سپس مستنداتی قرآنی را که شاهدی بر آنهاست بر می‌شماریم و می‌کوشیم با بهره‌گیری از رهنمودهای مقام معظم رهبری نشان دهیم پیش‌بینی ایشان بر چه اصولی استوار است.

۳. مبانی نظری پیش‌بینی حذف اسرائیل

بی‌تردد هرگونه پیش‌بینی، از جمله پیش‌بینی حذف اسرائیل بر مبانی نظری ویژه‌ای استوار است و بدون پذیرش آنها پیش‌بینی امکان نخواهد داشت و یا تفسیر درستی از آن ارائه نمی‌شود و شباهاتی پیرامون آن باقی می‌ماند. منظور از مبانی نظری در این تحقیق اصول و قواعدی معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی، انسان‌شناختی، دین‌شناختی و ارزش‌شناختی است. البته به اقتضای موضوع پژوهش و نیز محدودیت تعداد کلمات در مقاله، بر شمردن همه مبانی امکان‌پذیر نیست. بنابراین از میان مبانی مذبور مهم‌ترین مبانی را بر می‌شماریم و از آوردن مبانی بعید پرهیز می‌کنیم. گفتنی است مبانی درون‌دینی نابودی اسرائیل را با تأکید بر آیات قرآن کریم، پس از بر شمردن مبانی عقلی مذبور ذکر خواهیم کرد.

الف) امکان معرفت یقینی

معرفت به معنای مطلق آگاهی نه تنها محقق، بلکه دست‌کم چند مصدق از آن - مانند علم به خود، علم به صورت‌های ذهنی خود، علم به حالات نفسانی خود و ... به صورت حضوری نزد هر کسی حاضر است. از آنجاکه این نوع معرفت بدون واسطه صورت یا مفهوم ذهنی است و به عبارت دیگر، خود معلوم نزد عالم حاضر است، هیچ تردیدی در آن راه ندارد و خود، عین واقع است. بدین معنا می‌توان این دسته از معرفت‌ها را یقینی به معنای عام دانست، هرچند یقین در اصطلاح مشهورش به علوم حصولی اختصاص دارد و درباره علوم حضوری به کار نمی‌رود. (طباطبایی، ۱۳۶۴ / ۲ : ۳۸)

البته در میان علوم حصولی نیز معرفت‌های یقینی وجود دارد و بهترین دلیل بر امکان معرفت یقینی، وقوع آن است. همان‌گونه که در مباحث معرفت شناختی بیان شده است، دست‌کم وجودنیات و اولیات با پشتونه علوم حضوری، یقینی‌اند و هیچ‌گاه خط‌پذیر نیستند. (صبحای‌یزدی، ۱۳۸۳ / ۱ : ۲۳۷) حال، در صورتی که بتوان گزاره‌های دیگر را با رعایت اصول معتبر منطقی به گزاره‌هایی ارجاع داد که خطا نیستند، می‌توان به گزاره‌هایی یقینی و کاملاً معتبر دست یافت.

با توجه به اینکه معرفت‌های مطرح در این حوزه، از سخن علوم حصولی است، خود، عین واقع و معلوم به علم حضوری نیست. از این‌رو، از سخن وجودنیات نیز نخواهد بود. به علاوه، با توجه به اینکه مفاهیم اولیات عمده‌ای از سخن مفاهیم فلسفی‌اند، پیش‌بینی پدیده‌های آینده از این دسته بدیهیات نیز نخواهند بود. پس، مطابقت قطعی آنها با واقع، تنها با ارجاع آنها به امور بدیهی قابل اثبات است. گفتنی است ممکن است نتوانیم صدق برخی گزاره‌ها را به صورت یقینی احراز کنیم، اما باید توجه داشت که گزاره‌های معتبر و قابل اعتماد تنها به معرفت‌های یقینی اختصاص ندارد. بنابراین، حتی اگر نتوانیم به صورت قطعی پیش‌بینی کرده، نتیجه را به صورت گزاره‌ای یقینی بیان کنیم، می‌توانیم با استفاده از مبنای «اعتبار معرفت‌های ظنی» به پیش‌بینی‌هایی با نتیجه ظنی نیز اعتماد کنیم.

ب) اعتبار معرفت ظنی

با توجه به محدود بودن دایره علوم حضوری و معرفت‌های کاملاً معتبر ممکن است درباره اعتبار دیگر معرفت‌ها تردید شود، اما نه معرفت یقینی در همه موارد وجود دارد و نه اساساً در همه‌جا نیازی به این‌گونه معرفت‌ها داریم. انسان بسیاری از کارهای خود را براساس اطمینان انجام داده، احتمال بالای درستی معرفت را معیاری مهم در مقام نظر و عمل می‌داند. حقیقت آن است که اعتبار معرفت ظنی یکی از اصول مهم گفتمان عقلایی است. عقلاً به احتمال خلاف در معرفت‌های ظنی به ویژه در جایی که احتمال خلاف بسیار ضعیف است، توجه نمی‌کنند. البته باید برای معرفت‌های ظنی نیز

درجاتی قائل شد و به میزان احتمال مطابقت آنها با واقع برایشان ارزش و اعتبار قائل شد. (مصبحا و محمدی، ۱۳۹۵: ۸۴ - ۸۵) گفتنی است که گاه واژه احتمال در یک گزاره به کار می‌رود، اما صدرصد اعتبار دارد و این‌گونه نیست که به کار رفتن واژه احتمال در یک گزاره لزوماً به معنای غیرقطعی‌الوقوع بودن گزاره باشد. به عنوان مثال، گزاره «احتمال نابودی اسرائیل در دو دهه آینده پنجاه درصد است» به صورت صدرصد معتبر است، در عین حال نمی‌توان به صورت قطعی و صدرصدی گفت: «احتمال بقای حیات اسرائیل تا دو دهه آینده صدرصد است»، چراکه ممکن است زودتر از آن نابود شود. لازم به ذکر است که می‌توان با ارائه شواهد و証ائق، بالا یا پایین بودن درصد احتمال وقوع یک پدیده و درنتیجه میزان درستی پیش‌بینی را نشان داد. در بخش پایانی مقاله به این بحث باز می‌گردیم.

ج) سنتیت علی - معلولی

قاعده سنتیت یکی دیگر از فروع بسیار مهم اصل علیت است. فیلسوفان، متکلمان و عرفانی با تعابیر متفاوت به قاعده سنتیت اشاره کرده‌اند. (ر.ک: ابراهیمی دینانی، ۱۳۸۰: ۲۵۲ / ۱ - ۲۴۷؛ آشتیانی، ۱۳۷۰: ۲۷۴) و برای تبیین این قاعده تقریرهای گوناگونی وجود دارد. (آشتیانی، ۱۴۲۳: ۴۶۰؛ صدر المتألهین، ۱۹۸۱: ۶ / ۱۱۰؛ نیز ر.ک: همان: ۷ / ۱۵۸ - ۱۶۰؛ ابن سینا، ۱۴۰۴: ۲۷۰۸ - ۲۶۸) از این‌رو، بیان مفاد قاعده سنتیت به‌گونه‌ای که در بردارنده دیدگاه‌های همه اندیشمندان باشد دشوار به نظر می‌رسد. با توضیحی که درباره اصل علیت و انواع علت‌ها دادیم، می‌کوشیم قاعده سنتیت را به‌گونه‌ای بیان کنیم که عالم و شامل همه اقسام علت باشد. به نظر می‌رسد با هدف پیش گفته، نمی‌توان چیزی بیش از این گفت که «علت ویژه، معلول خاص دارد و معلول ویژه دارای علته خاص است». بنابراین، این‌گونه نیست که هر معلول از هر علته به وجود آید و یا هر علته در پیدایش هر معلولی تأثیرگذار باشد. به عبارت دیگر، سنتیت، رابطه و مناسبی ویژه میان موجوداتی معین است. با این بیان روشن می‌شود که نوع عمکرد رژیم اسرائیلی است که نتیجه‌ای ویژه می‌طلبید و بین رفتارهای ظالملانه آنها و نتیجه‌ای که در همین دنیا خواهند دید سنتیت وجود دارد، هرچند عذاب سخت‌تر و غیرقابل مقایسه با نتیجه دنیوی رفتارشان در انتظار آنهاست. بنابراین، پیش‌بینی نابودی اسرائیل کاملاً به‌جا و بر پایه اصول یقینی فلسفی است.

د) ابتنای عام پدیده‌های اختیاری بر علت غایی

انسان که موجودی مختار و مستکمل است، برای انجام هر کار اختیاری خود هدفی در نظر می‌گیرد و به منظور دستیابی به آن تمام تلاش خود را به کار می‌گیرد. حقیقت آن است که حب و میل به

دستیابی به نتیجه موردنظر که از آن به علت غایی تعبیر می‌شود، متمم فاعلیت فاعل است و علت فاعلی بدون آن به هیچ‌کاری دست نمی‌زند. شاید بتوان ادعا کرد که هر انسانی به‌دبیال رسیدن به سعادت خود است، هرچند مصدق خوشبختی براساس جهان‌بینی‌ها، متعدد و گوناگون باشد. بنابراین، هر کسی خیر و کمال خود را می‌طلبد و گویا اختیار هم به همین نکته اشعار دارد. گفتنی است کمال موردنظر لزوماً کمال انسانی نیست و ممکن است کمال قوهای از قوای نفسانی باشد. بنابراین، اشغالگری که به هدف توسعه بیشتر قلمرو جغرافیایی، سیاسی و ... صورت می‌پذیرد، هرچند دشمن را تا حدی پیش برآورد و به زعمشان به قدرت بیشتری دست یابند، اما درمجموع، ظلم ناپایدار است و انسان را از کمال حقیقی‌اش دور می‌کند. این‌گونه کمال‌ها، کمال‌پنداری نام دارند. جالب آن است که انسان، خواه به‌دبیال کمال‌پنداری باشد یا کمال حقیقی، نامتناهی خواه است. از این‌رو، کسی که به‌دبیال سلطه‌گری و کسب قدرت است به هیچ مقدار بالفعلی از آن راضی نیست و برای دستیابی به مرتبه بالاتر تلاش می‌کند. همین عامل، ظالم را در ستمگری استوارتر کرده و او را سرانجام به باتلاقی وحشتناک می‌کشاند. با این بیان، پیش‌بینی نابودی اسرائیل کاملاً موجه است.

د) اختیار انسان

تبیین ارائه شده تحت عنوان «ابتنای عام پدیده‌های اختیاری بر علت غایی» خود، مبنی بر اثبات اختیار و اراده برای انسان است. تمام ادله نقلی مبنی بر ابتلا و آزمایش انسان، وعد و وعید، اتمام حجت با ارسال پیامبران، عهد و ميثاق الهی با عموم مردم و یا با دسته خاصی از انسان‌ها گواه روشن درون دینی برای اثبات اختیار است. البته براساس صريح آیاتی مانند آیه ۲۹ سوره کهف، انسان دارای اختیار است. افزون بر این، هر کسی در درون خود می‌باشد که کارهای خود را با خواست خود انجام می‌دهد و مطلقاً مسلوب الاراده نیست. (ر.ک: مصباح‌یزدی، ۱۳۹۰: ۱۰۸ - ۱۰۱) از این‌رو، بهترین دلیل برای اثبات اختیار انسان، ارجاع وی به معرفت حضوری خویش است. با این توضیح روشن می‌شود که صرف پیش‌بینی نابودی اسرائیل برای حذف آن کافی نیست، بلکه مظلومان جهان با اختیار خود، درخت استکبار را ریشه کن خواهند کرد. روشن است که اگر اراده و عزمی برای ایستاندن در برابر ظلم وجود نداشته باشد و یا اراده موجود در اثر عواملی تضعیف شود نتیجه مزبور به‌دست نخواهد آمد.

ه) طبیعت مشترک انسانی

سرشت انسانی به معنای خصوصیات مشترک «فرابیانی»، غیراکتسابی و زوال‌ناپذیر در انسان است که سه حوزه شناخت، گرایش و توانش را در بر می‌گیرد. بهره‌مندی انسان از دستگاه ادراکی و

شناختی ویژه، وجود گرایش‌هایی مانند حقیقت‌جویی، کمال طلبی، زیبایی‌طلبی، جاودانگی‌طلبی، میل به پرستش و ...، وجود توانش‌های ذاتی بشر مانند توانایی زبان آموزی، تفہیم و تفهم از راه نمادهای اعتباری، قدرت خودسازی، توانایی انتخاب آگاهانه و ... همگی نشان از طبیعت مشترک انسانی دارند. (ر.ک: رجبی، ۱۳۸۳: ۱۲۷ - ۱۲۰) بر این اساس، همه انسان‌ها با بهره‌مندی از شناخت‌های ارزشی و اخلاقی از قبیل حسن عدالت و زشتی ظلم و برخورداری از میل حقیقت‌جویی و توان مقابله با ظلم بصورت فطری به سمت ستم‌ستیزی در حرکتند. با این بیان، حکیمانه‌بودن پیش‌بینی حذف اسرائیل و درستی آن آزمون‌پذیر است و تجربه بشری در طول تاریخ نیز گواه آن است.

براساس گزارش‌های متعدد و معترض، اقدامات رژیم اسرائیل از زمان تشکیل تا به امروز در ارتکاب جنایت علیه بشریت، مانند قتل عمده، نابودسازی، اخراج یا انتقال اجباری، حبس کردن یا محروم کردن شدید دیگری از آزادی جسمانی، شکنجه و تعییض نژادی در برخی آثار منتشر شده تردیدی در ظالم بودن این رژیم ترویست به جای نمی‌گذارد. (برای نمونه ر.ک: سلیمی و کاشان، ۱۳۹۳: ۱۰۵ - ۹۱؛ صالح و عیتانی، ۲۰۰۹: ۹۸ - ۳۳؛ صالح، ۲۰۰۸: ۸۸ - ۲۹؛ صالح و یاسر، ۲۰۰۸: ۸۸ - ۱۹؛ الکیالی، ۲۰۰۹: ۴۰ - ۳۳؛ موسوی، ۱۳۹۵: ۷۷ - ۲۳)

همچنان که مقام معظم رهبری نیز بارها در بیانات و پیام‌های خویش به مصادیق ظلم اسرائیل اشاره کرده است: غصب کشور مستقل «فلسطین» با زور سلاح و کشتار جمعی مردم بی‌دفاع و راندن مردم از خانه‌شان، دستگیری و شکنجه مردان و زنان و حتی کودکان فلسطینی و حمله به اردوگاه‌های فلسطینیان، ارتکاب جنایات معروف «صبرا» و «شتبلا» و «قانا» و «دیر یاسین»، (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۰۶/۰۹) قتل عام مردم مظلوم غزه (پیام رهبری، ۱۳۸۶/۱۲/۱۲؛ پیام رهبری، ۱۳۸۷/۱۰/۰۸)، به رگبار بستن مردها، زن‌ها و بچه‌ها و رها کردن زن‌های تنها و بی‌پناه در بیان، (بیانات رهبری، ۱۳۷۳/۰۴/۲۹) بمباران مناطق مسکونی، (پیام رهبری، ۱۳۷۱/۰۳/۰۴) رفتارهای تروریستی در درون و بیرون فلسطین و افتخار به آنها در برخی موارد، (پیام رهبری، ۱۳۹۰/۰۴/۰۳) زیر پا گذاشتن ملاحظات اخلاقی و تعهدات بین‌المللی و تجاوز به جان و مال و استقلال ملت‌ها (پیام رهبری، ۳۰ ذی القعده ۱۴۱۶ ق) و حمله وحشیانه به صفوف مسلمانان روزه‌دار فلسطینی در حرم حضرت ابراهیم ﷺ در شهر الخليل. (پیام رهبری، ۱۴ رمضان ۱۴۱۴ ق)

بدین‌سان، موارد فوق یعنی مصادیق مختلف جنایات اسرائیل، صغراً قواعد کلی عقلی و نقلی بیان شده در پژوهش حاضر به شمار می‌روند که حکم به نابودی اسرائیل از مجموع آنها به دست می‌آید.

۴. مستندات قرآنی پیش‌بینی حذف اسرائیل

در این بخش می‌کوشیم بر پایه تحلیل عقلی مزبور به بیان آیاتی از قرآن کریم بپردازیم که مقام معظم رهبری با استناد به آنها به صورت مستقیم یا غیرمستقیم نابودی اسرائیل را نتیجه گرفته است. سپس، آیاتی از قرآن کریم را می‌آوریم که می‌توان از آنها به عنوان مستند قرآنی پیش‌بینی حذف اسرائیل استفاده کرد.

الف) نابودی اسرائیل، وعده‌ای الهی

بر اساس برخی آیات قرآن کریم می‌توان نابودی اسرائیل را وعده‌ای الهی دانست که با فراهم شدن زمینه‌های لازمش قطعاً محقق خواهد شد. در این بخش، به دو نمونه از وعده‌های الهی اشاره می‌کنیم:

اول. وعده الهی مبنی بر پیروزی بندگان خدا بر مفسدان

رهبر معظم انقلاب با اشاره به آینده فلسطین و قدس به نابودی صهیونیست اشاره کرده و آن را با استناد به قرآن کریم از وعده‌های الهی دانسته است:

آینده فلسطین و قدس چگونه است؟ ... این را باید ما از وعده خدا بیاموزیم. خدای متعال در سوره بنی اسرائیل خطاب به بنی اسرائیل می‌کند: «لتفسدن في الأرض مرّتين و لتعلن علوّاً كبراً» ... این قضیه همیشه زنده تاریخ است. هر امتی که با صلاح، با سلاح حق و حقیقت و عدالت طلبی حاضر شود راه طبیعی سنت‌های تاریخ را بپیماید، خدا به او کمک خواهد کرد، اما هر ملتی که فساد کند، بر مستضعفین طغیان کند، ارزش‌های انسانی را ندیده بگیرد، آن ملت محکوم به فنا و نابودی است. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۵۹/۰۵/۱۷)

خداؤند در سوره اسراء آیه ۷ - ۴، از دو بار فساد بنی اسرائیل در زمین و برتری جویی‌های آنها پرده برداشته و در هر دو بار توسط گروهی از بندگان قوی و مؤمن از آنها انتقام سختی می‌گیرد. به اعتقاد علامه طباطبایی، خداوند به طور قاطع اعلام نموده که بنی اسرائیل، نژاد و گروهی هستند که به زودی در زمین فساد خواهند کرد و مراد از «زمین» سرزمین فلسطین و اطراف آن است. (طباطبایی، ۱۴۱۷ ق: ۴۰ / ۱۳)

برخی مفسران احتمال داده‌اند این دو حادثه مربوط به رویدادهای بعد از جنگ جهانی دوم و تشکیل حزبی به نام «صهیونیسم» و تشکیل دولتی به نام «اسرائیل» در قلب کشورهای اسلامی است و منظور از فساد اول بنی اسرائیل و برتری جویی آنها همین است و منظور از انتقام اول بیرون آوردن

قسمتی از شهرهای بیت‌المقدس از چنگال یهود است. منظور از فساد دوم، هجوم بنی‌اسرائیل با همراهی استعمارگران و اشغال سرزمین‌های اسلامی و گرفتن بیت‌المقدس و مسجد الاقصی است و مسلمانان باید در انتظار پیروزی دوم بر بنی‌اسرائیل باشند. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۲ - ۳۲ / ۲۷)

دوم. وعده الهی مبنی بر نصرت مؤمنان

کسی که به وعده نصرت الهی در قرآن کریم (حج / ۴۰؛ محمد / ۷؛ روم / ۴۷؛ غافر / ۵۱) اعتقاد داشته باشد می‌تواند افول و نابودی اسرائیل را به درستی پیش‌بینی کند. به فرموده مقام معظم رهبری:

به حول و قوّة الهی و به همت فلسطینیان شجاع و به کمک ملت‌ها و دولت‌های مسلمان، این شعله باید روزبه روز برافروخته‌تر گردد، تا همه بنای پوشالی دشمن را در کام خود فرو برد؛ و این خواهد شد و نصرت الهی بر آنان نازل خواهد گشت؛ «ولینصرنَ اللَّهُ مِنْ يَنْصُرِهِ أَنَّ اللَّهَ لَقَوْيٌ عَزِيزٌ» (پیام رهبری، ۱۳۷۰/۰۷/۲۵) ... شک نیست که در مصاف حق و باطل، پیروزی از آن حق و شکست و زوال، سرنوشت باطل است ... امداد و نصرت الهی، حق مسلمی است که وعده قرآنی برای او مقرر فرموده است: «انْ تَنْصُرُوا اللَّهُ يَنْصُرُكُمْ وَ يَثْبِتُ أَقْدَامَكُمْ» و: «لِيَنْصُرَنَ اللَّهُ مِنْ يَنْصُرِهِ» و: «لِنَالْأَرْضِ يَرْثُهَا عِبَادِي الصَّالِحُونَ». (پیام رهبری، ۱۳۸۲/۱۱/۰۸)

ب) ریشه‌کن شدن درخت ناپاک

یکی از مستندات قرآنی نابودی اسرائیل که در کلام مقام معظم رهبری نیز بدان اشاره شده است آیه ۲۶ سوره ابراهیم است: «وَ مَثَلُ كَلِمَهِ خَبِيثَهُ كَشْجَرَهُ خَبَيْثَهُ اجْتَثَتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ»؛ (همچنین) «کلمه خبیثه» (و سخن آلوده) را به درخت ناپاکی تشبيه کرده که از روی زمین برکنده شده، قرار و ثباتی ندارد.

به اعتقاد علامه طباطبایی مراد از کلمه «خبیثه» شرک به خدا است که به درخت خبیثی تشبيه شده، که از جای کنده شده و درنتیجه اصل ثابت و قرار و جای معینی نداشته باشد و چون خبیث است، جز شر و ضرر اثر دیگری به بار نمی‌آورد. (طباطبایی، ۱۴۱۷ ق: ۱۲ / ۵۳)

از آنجاکه رژیم صهیونیستی پی‌درپی به کشتار مردم مظلوم فلسطین می‌پردازد و جز آزار و شر از این رژیم بر نمی‌آید، درواقع، شجره خبیثه‌ای است (ر.ک: پیام مقام معظم رهبری، ۱۳۸۲/۱۱/۰۸) که اصل ثابت و قرار نخواهد داشت و بدون شک از جای کنده خواهد شد. به فرموده مقام معظم رهبری:

نباید شک کرد که این شجره خبیثه‌ای که «اجْتَثَتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ»،

هیچپایه و پایگاه و استمراری نخواهد داشت و بیشک نابود خواهد شد. و شک نباید کرد که حق پیروز خواهد شد و فلسطین به پیکر اسلامی برخواهد گشت. (بیانات رهبری، ۱۳۷۰/۰۸/۱۵)

ج) دوام نیاوردن باطل در گیتی

براساس آیه ۸۱ سوره اسراء، باطل نابودشدنی است: «وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا». زهوق در لغت به معنای بطلان، هلاکت و اضمحلال است (ابن منظور، ۱۴۱۴ ق: ۱۰ / ۱۴۷؛ طریحی، ۱۴۱۶ ق: ۵ / ۱۷۹؛ طبرسی، ۱۳۷۲ / ۶: ۶۷۱). بنابراین آیه شریفه دلالت دارد بر اینکه هیچ وقت باطل دوام نمی‌یابد.

در برخی آیات، حق و باطل در قالب مثل بیان شده است. حق به مثابه آب خالص است که مردم از آن بهره‌مند می‌گردند، اما باطل همانند کف روی آب سیل است که متلاشی و نابود می‌گردد (رعد / ۱۷) رژیم صهیونیستی به عنوان رژیمی که براساس باطل پایه‌گذاری شده است همانند کف روی آب است که اثری از آن نخواهد ماند.

به راستی، «باطل یعنی آن چیزی که برخلاف سنت الهی در آفرینش است، از بین رفتی است» و نشانه‌های زوال آن در عرصه سیاست بین‌الملل آشکار شده است. (ر.ک: بیانات رهبری، ۱۳۸۹/۰۴/۱۹) علاوه بر مستندات فوق، برای درستی پیش‌بینی حذف اسرائیل توسط مقام معظم رهبری می‌توان شواهد دیگری نیز از آیات قرآن کریم آورد. بعضی از مهم‌ترین آیات بدین شرح است:

د) ظلم، علت نابودی و حذف از جهان

براساس آموزه‌های قرآنی، ظلم و ستم، علت نابودی جامعه‌ها و گروه ستمگر است. برای نمونه، خداوند متعال می‌فرماید:

... هَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُون. (انعام / ۴۷)

آیا جز جمعیت ستمکار هلاک می‌شوند؟!

منظور از ظالمان در آیه شریفه کافرانی هستند که به خداوند کفر می‌ورزند و در زمین فساد می‌کنند. نجات از این عذاب فقط شامل مومنان و عابدان می‌شود. (طوسی، بی‌تا: ۴ / ۱۴۰) رژیم اشغالگر و ستمگر صهیونیستی از مصاديق این آیه شریفه است که با استمرار ظلم، هر روز به زوال و نابودی خود نزدیک‌تر می‌شود.

ه) سست بودن پایه‌های ولايت غيرخدا

در برخی آيات قرآن مثل کسانی که غیر از خداوند را به عنوان ولی و سرپرست می‌گیرند مثل عنکبوت است که سست‌ترین خانه‌ها را دارد:

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أُولَيَاءَ كَمَثَلَ الْعَنْكُبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَ إِنَّ أَوْهَنَ الْبَيْسُوتِ
لَبَيْتُ الْعَنْكُبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ (عنکبوت / ۴۱)

مثل کسانی که غیر از خدا را اولیای خود برگزیدند، مثل عنکبوت است که خانه‌ای برای خود انتخاب کرده در حالی که سست‌ترین خانه‌های خانه عنکبوت است اگر می‌دانستند!

اطلاق آیه شریفه تمام اقسام شرک را در برمی‌گیرد و شامل تمام کسانی است که حتی در امری از امور خود غیرخدا را ولی بگیرند. البته روشن است که شامل ولايت کسی که ولايتش به ولايت خداوند بازگشت نماید نمی‌شود. (طباطبایی، ۱۴۱۷ ق: ۱۶ / ۱۳۱)

رژیم اشغالگر قدس به عنوان رژیمی که شیطان را به عنوان ولی خود برگزیده، مصادقی از مصاديق آیه شریفه است و در واقع، رژیمی است که بنیان خود را براساس اشغال و تصرف سرزمین مردم فلسطین بنا کرده است و چنین بنیانی از اساس ویران است.

و) پیروزی حق مداران، سنتی الهی

همان‌گونه که در مبانی نظری گذشت، پدیده‌هایی که در آینده رخ خواهند داد به اقتضای معلول بودنشان علت دارند. حذف اسرائیل هم بی‌تردید بدون علت نیست. سنت‌های الهی نیز چیزی جز رابطه تکوینی علی - معمولی نیست و به فعلی که به صورت اتفاقی محقق شود سنت گفته نمی‌شود. بنابراین، سنت‌های الهی واجد ویژگی حتمیت و استمرار هستند که به صورت قانون در آمده و با تحقق موضوعات خود به وجود می‌آیند. این ویژگی سنت الهی در برخی آیات آمده است. (در.ک: احزاب / ۸۲، نحل / ۸۵) بدیهی است که در صورت ناقص بودن اجزای علت، سنت الهی تحقق نمی‌یابد. (مراد خانی، ۱۳۸۶: ۱۱۱ - ۱۱۰)

یکی از سنت‌های الهی، پیروزی حق مداران بر دشمنان است. براساس آیات قرآن کریم، اهل حق براساس اراده الهی بر باطل پیروز می‌شوند. البته این پیروزی ممکن است در میدان حجت و استدلال باشد، یا در صحنه جنگ و نبرد. (مصطفی‌الیزدی، ۱۳۷۲: ۴۳۹) خداوند در آیات ۸ - ۷ سوره انفال می‌فرماید:

وَ يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحَقَّ الْحَقُّ بِكَلِمَاتِهِ وَ يَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ لِيُحَقَّ الْحَقُّ وَ يُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُجْرُمُونَ. (نیز ر.ک: اسراء / ۴۱، سپا / ۴۹ - ۴۸؛ شوری / ۲۴؛ انبیاء / ۱۸)

خداؤند می‌خواهد حق را با کلمات خود تقویت، و ریشه کافران را قطع کند، تا حق را تشییت کند، و باطل را از میان بردارد، هرچند مجرمان کراحت داشته باشند.

براساس این دسته از آیات قرآن کریم نیز حذف اسرائیل قطعی و تردیدناپذیر است. البته همان‌گونه که در مبانی نظری نیز بیان شد پیش‌بینی پدیده‌ها در چارچوب نظام علی و معلولی و قضاوقدر الهی محقق می‌شود. از منظر قرآن کریم نیز پیش‌بینی در چارچوب سنت‌های الهی محقق می‌شود و تحقق سنت‌های فردی و یا اجتماعی الهی، زمانی ویژه دارند. قرآن کریم برای بیان زمان خاص از واژه‌هایی همانند اجل معین، موعد مقرر، کتاب معلوم و مانند آن استفاده کرده است. برای نمونه، خداوند متعال می‌فرماید:

وَ مَا أَهْلَكَنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَ لَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ. (حجر / ۴)

ما اهل هیچ شهر و دیاری را هلاک نکردیم مگر اینکه اجل معین (و زمان تغییرناپذیری) داشتند.

سنت‌های الهی هنگامی محقق می‌شوند که همه شرایط موجود بوده، هیچ مانعی در راه تحقق آن در کار نباشد. در این صورت، سنت الهی لحظه‌ای جلو و یا عقب نمی‌افتد. (اعراف / ۳۴) بر اساس این اگر اراده ملت‌ها در حمایت از جبهه مقاومت و نیز روحیه مقاومت و جهاد در میان مبارزان فلسطینی ادامه یابد زمینه تحقق سنت الهی مبنی بر پیروزی حق مداران فراهم شده، نابودی اسرائیل محقق خواهد شد.

توجه به آیاتی که بدان‌ها اشاره شد می‌تواند ما را به معیار و قانونی عام و سنجش‌پذیر رهنمون سازد تا براساس آن بتوان در هر عصر و مصری مصادیق آن را یافت و رخدادی را پیش‌بینی کرد. براساس این دسته از آیات، ظلم پایدار نخواهد ماند و بهدلیل سست بودن پایه‌های ولایت غیرالله از هم فرو می‌پاشد. یکی از مصادیق بارز عصر حاضر که معیار و قانون مزبور بر آن قابل انطباق است اسرائیل است.

بر همین اساس است که مقام معظم رهبری «دام ظله» براساس معیار بیان شده که خود مبتنی بر برخی مبانی نظری پیش گفته است، نابودی اسرائیل را پیش‌بینی کرده است و براساس شرایطی که در این پژوهش بدان‌ها اشاره شد به وقوع خواهد پیوست. مقام معظم رهبری «دام ظله» بارها با استفاده از عمومات قرآنی به نابودی اسرائیل اشاره فرموده‌اند و این پیش‌بینی ریشه در عمومات قرآنی

دارد، همچنان که بر برخی مبانی محکم معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و دین‌شناختی مبنی است. براساس مبانی یادشده و نیز عمومات ادله نقلی نه تنها اسرائیل بلکه هر جرثومه فساد دیگری که این ویژگی‌ها را داشته باشد با تحقق شرایط و زمینه‌هایی هایش محکوم به نابودی و زوال است. افزون بر این، طبق قاعده جری و تطبیق هرگاه آیدی درباره شخص یا اشخاصی معین نازل شده باشد، به هر موردی که در صفات و خصوصیات، با مورد نزول آیه شریک باشد، سراجت خواهد نمود و هرگز مورد نزول آیه، مخصوص آن آیدی نخواهد بود. قرآن کریم براساس آنچه در عرف روایات به نام «جری» نامیده می‌شود، کتابی است زنده و جاوید که هیچ‌گاه کهنه نخواهد شد؛ همان‌گونه که شب، روز، خورشید و ماه جریان دارد قرآن نیز جریان دارد. (حر عاملی، ۱۴۰۹: ۲۷؛ ۱۹۶: ۱۴۱۵؛ ۱ / ۲۶۱) بدین‌سان رژیم غاصب اسرائیل می‌تواند با تحقق شرایط از مصادیق آیات مورد استناد در این مقاله باشد.

نتیجه

پیش‌بینی که به معنای «بیان پیشین رخدادی در آینده براساس معیاری عام و سنجش‌پذیر» است، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. پیش‌بینی با توجه به اموری مانند اختیار انسان هوشمند و هدفمند، عدم امکان لحاظ شرایط غیر اختیاری، ناکارآمدی پیش‌بینی در مقام عمل، و قطعی نبودن نتایج آن، با دشواری‌هایی روبروست. پیش‌بینی مقام معظم رهبری مبنی بر آزادی فلسطین و نابودی اسرائیل نیز از این قاعده مستثنی نیست. در عین حال می‌توان با بررسی مبانی نظری این پیش‌بینی بدین نتیجه دست یافت که براساس اموری ماند امکان معرفت یقینی، اعتبار معرفت ظنی، اصل علیت، تلازم علیار - معلولی، سنتیت علی - معلولی، ابتدای عام پدیده‌های اختیاری بر علت غایی، دارای اراده و اختیار بودن انسان، قضاوقدر الهی و وجود سرشت مشترک انسانی، می‌توان با برخی پشتونه‌ها به صورت قطعی اصل حادثه‌ای را پیش‌بینی نمود. این ادعا را به صورت گزاره‌ای مهم‌له مطرح کرده‌ایم و شواهد متعدد قرآنی بر صحت دست‌کم برخی پیش‌بینی‌ها آورده‌ایم.

وعده‌الهی مبنی بر نصرت مؤمنان و پیروزی آنها بر مفسدان، ریشه‌کن شدن درخت ناپاک، دوام نیاوردن باطل در گیتی، علیت ظلم نسبت به نابودی ظالمان و حذف آنها از جهان، سست بودن پایه‌های ولایت غیرخدا و سنت‌الهی پیروزی حق بر باطل به گواهی آیات قرآن کریم، نشانه‌ها و مستندات درستی پیش‌بینی نابودی اسرائیل به شمار می‌روند؛ همان پیش‌بینی که با استناد به آیات قرآن در زمانی معین جامه عمل می‌پوشاند، چراکه زمان سنت‌های الهی معلوم است، همچنان که سنت‌های الهی با حفظ اصل اختیار انسان، استمرار دارد و از ویژگی حتمیت هم برخوردار است.

منابع و مأخذ

۱. قرآن کریم.
۲. ابراهیمی دینانی، غلامحسین، ۱۳۸۰، *قواعد کلی فلسفی در فلسفه اسلامی*، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۳. ابن‌بابویه، محمد بن علی، ۱۴۱۳ ق، *من لا يحضره الفقيه*، محقق / مصحح علی اکبر غفاری، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۴. ابن‌بابویه، محمد بن علی، ۱۳۷۶، *الأہلی*، تهران، کتابچی.
۵. ابن‌بابویه، محمد بن علی، ۱۳۷۸ ق، *عيون أخبار الرضا*، محقق / مصحح: مهدی لاجوردی، تهران، نشر جهان.
۶. ابن‌سینا، ۱۴۰۴ ق، *الشفاء (الإلهيات)*، تصحیح سعید زاید، قم، مکتبه آیه الله المرعشی.
۷. ابن‌شعبه حرانی، حسن بن علی، ۱۴۰۴ ق، *تحف العقول*، محقق / مصحح: علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین.
۸. ابن‌منظور، ابو‌الفضل، جمال الدین، محمد بن مکرم، ۱۴۱۴ ق، *لسان العرب*، بیروت - لبنان، دار الفکر للطبعه و النشر و التوزیع - دار صادر.
۹. آشتیانی، سید‌جلال الدین، ۱۳۷۰، *شرح مقدمه قیصری بر فصوص الحکم*، تهران، امیر کبیر.
۱۰. آشتیانی، سید‌جلال الدین، ۱۴۲۳ ق، *شرح بروزاد المسافر*، قم، دفتر تبلیغات اسلامی.
۱۱. حر عاملی، محمد بن حسن، ۱۴۰۹ ق، *وسائل الشیعه*، قم، مؤسسه آل‌البیت ع.
۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سید‌علی خامنه‌ای: www.Khamenei.ir
۱۲. دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۳، *لغت نامه دهخدا*، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
۱۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۴۱۲ ق، *المفردات فی غریب القرآن*، دمشق، دار العلم الدار الشامیه.
۱۴. راوندی، قطب الدین، ۱۴۰۹ ق، *الخرائج و الجرائم*، قم، مؤسسه امام مهدی ع.
۱۵. رجبی، محمود، ۱۳۸۳، *انسان‌شناسی*، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۱۶. سلیمانی، صادق و کاشان، حبیب، ۱۳۹۳، «بررسی انطباق اقدامات رژیم اسرائیل بر مصادیق جنایت علیه بشریت در سرزمین‌های اشغالی»، *تحقیقات حقوقی آزاد*، ش ۲۴، ص ۹۱ - ۱۰۵.

۱۷. شریف رضی، محمد بن حسین، ۱۴۱۴ق، *نهج البلاغه (الصبحی صالح)*، قم، هجرت.
۱۸. شریفی، احمد حسین، ۱۳۹۵، *روش‌شناسی علوم انسانی اسلامی*، تهران، مرکز مطالعات و انتشارات آفتاب توسعه.
۱۹. صالح، محسن و علی، یاسر، ۲۰۰۸م، *أولست إنسانا؟ (۳)*، معاناه الطفل الفلسطيني تحت الاحتلال الإسرائيلي، إعداد أحمد الحيله، مريم عیتانی، بیروت - لبنان، مرکز الزيتونه للدراسات والاستشارات.
۲۰. صالح، محسن و عیتانی، مريم، ۲۰۰۹م، *أولست إنسانا؟ (۵)*، المجازر الإسرائيلية بحق الشعب الفلسطيني، إعداد یاسر علی، بیروت - Lebanon، مرکز الزيتونه للدراسات والاستشارات.
۲۱. صالح، محسن، ۲۰۰۸م، *أولست إنسانا؟ (۲)*، معاناه المرأة الفلسطينية تحت الاحتلال الإسرائيلي، إعداد حسن ابھیص، سامي الصالحات، مريم عیتانی، بیروت - Lebanon، مرکز الزيتونه للدراسات والاستشارات.
۲۲. صدر المتألهین، ۱۹۸۱م، *الحكمه المتعالیه فی الأسفار العقلیه الأربعه*، بیروت، دار إحياء التراث.
۲۳. طباطبایی، محمدحسین، ۱۴۱۷ق، *المیزان فی تفسیر القرآن*، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۲۴. طباطبایی، محمدحسین، ۱۳۶۴، *أصول فلسفه و روش رئالیسم*، پاورقی شهید مطهری، تهران، صدرا.
۲۵. طبرسی، احمد بن علی، ۱۴۰۳ق، *الإحتجاج على أهل اللجاج*، محقق / مصحح: محمد باقر خرسان، مشهد، نشر مرتضی.
۲۶. طبرسی، فضل بن حسن، ۱۳۷۲، *مجمع البيان فی تفسیر القرآن*، تهران، ناصرخسرو.
۲۷. طریحی، فخر الدین، ۱۴۱۶ق، *مجمع البحرين*، تهران، کتابفروشی مرتضوی.
۲۸. طوسی، محمد بن حسن، بی تا، *التبيان فی تفسیر القرآن*، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
۲۹. عسقلانی، ابن حجر، ۱۴۱۵ق، *الإصحاب فی تمییز الصحابة*، بیروت، دار الكتب العلمیه.
۳۰. کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۴۰۷ق، *الکافی (ط - الإسلامية)*، محقق / مصحح: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران، دار الكتب الإسلامية.
۳۱. الکیالی، عبدالحمید، ۲۰۰۹م، *دراسات فی العدوان الإسرائيلي علی قطاع غزة*، بیروت - Lebanon، مرکز الزيتونه للدراسات والاستشارات.
۳۲. مراد خانی تهرانی، احمد، ۱۳۸۶، *سنت‌های اجتماعی‌الاهی در قرآن*، قم، انتشارات مرکز جهانی علوم اسلامی.

۳۳. مصباح یزدی، محمد تقی، ۱۳۷۲، *جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن*، تهران، چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی.
۳۴. مصباح یزدی، محمد تقی، ۱۳۸۳، آموزش فلسفه، ج ۲، تهران، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ و نشر بین‌الملل.
۳۵. مصباح یزدی، محمد تقی، ۱۳۹۰، انسان‌شناسی در قرآن، تنظیم و تدوین: محمود فتحعلی، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۳۶. مصباح یزدی، محمد تقی، ۱۳۸۳، آموزش فلسفه، ج ۱، تهران، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ و نشر بین‌الملل.
۳۷. مصباح، مجتبی و عبدالله محمدی، ۱۳۹۵، مبانی اندیشه اسلامی (۱) - معرفت‌شناسی، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۳۸. مطهری، مرتضی، ۱۳۷۲، مجموعه آثار استاد شهید مطهری (انسان در قرآن)، ج ۲، قم، صدرا.
۳۹. معرفت، محمد هادی، ۱۴۱۵ق، التمهید فی علوم القرآن، قم، مؤسسه النشر الاسلامی.
۴۰. مکارم شیرازی، ناصر، و جمعی از نویسندهای کان، ۱۳۷۱، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الإسلامية.
۴۱. موسوی، سیدمحمد، ۱۳۹۵، «رزیم صهیونیستی اسرائیل ناقض حقوق بشر»، فصلنامه پژوهش نامه حقوق بشری، ش ۵، ص ۷۲-۷۳.
۴۲. ناصرالله، سیدحسن، ۱۳۹۰/۰۳/۱۶، سخنرانی در افتتاحیه همایش «نوآوری و اجتهاد از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای»، بیروت.